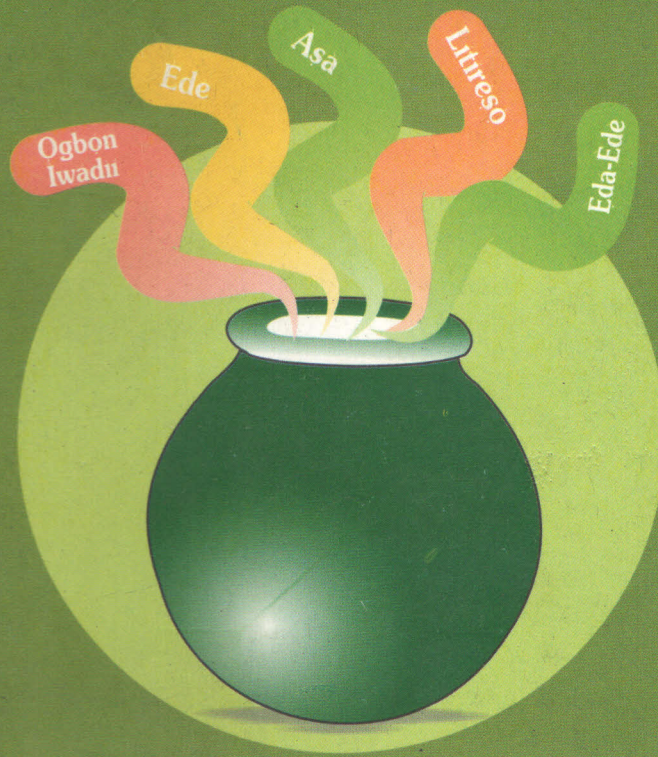


Ogbon Iṣewadii Ninu Imo Eda-Ede, Litireso atí Aṣa Yoruba



Léré Adéyemí (Olótúú Gbogbogbòò)
Hezekiah Olúfẹ́mí Adéọ̀ṣun
Folúkẹ̀ Bọ́lánílẹ̀ Adékẹ̀yẹ̀
Ọ́látúbọ̀ṣun Christopher Ọ̀mọ́lẹ̀wu

ISBN: 978-978-952-978-0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publishers

Published by:
Department of Linguistics and Nigerian Languages,
University of Ilorin, Ilorin, Nigeria

Typesetting:
Library and Publications Office,
University of Ilorin, Ilorin, Nigeria.

Òrò Àkòsọ

Ìṣẹ̀ iwádíí síṣe nínú ìṣẹ̀ akadá kí í ṣe ohun àkùgìrì ṣe fún akẹ̀kọ̀, ohun tó gba imúrasílẹ̀, ifarabalẹ̀ àti imòṣeṣe ni. Ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ akẹ̀kọ̀ ló máa ń kùná láti ṣe ohun tó tó nígba tí wọn bá fẹ̀ tàbí tí wọn bá ń ṣiṣẹ̀ iwádíí lówọ̀. Ọ̀pọ̀ akẹ̀kọ̀ a tilẹ̀ máa káyà sókè, tí wọn yóò máa bèrù nígba tí àkókò bá tó láti dájú lé ìṣẹ̀ iwádíí ní kíkọ̀. Bẹ̀ẹ̀, awónlọ́jà bí ẹ̀sun ọ̀ṣu ni iwé iwádíí jẹ, kò fi bẹ̀ẹ̀ sí iwé tó dále ìṣẹ̀ iwádíí lédè Yorùbá, tí a bá ti yowó ẹ̀yí tí Ọ̀jọ̀gbọ̀n Dúró Adélékè kọ lódún diẹ̀ sẹ̀yìn. Ẹ̀yí ni èrédí igbẹ́jádé iwé yìí, láti ran àwọn akẹ̀kọ̀ lówọ̀, kí wọn ní òye ohun tó yẹ ní ṣiṣẹ̀ kí wọn tó máa dájú lé ìṣẹ̀ iwádíí ní kíkọ̀, kí ibèrù àti ifọyá láti ṣiṣẹ̀ iwádíí lè di ohun àfiséyìn lẹ̀nu ẹ̀kọ̀ wọn, kí ó sì lè ràn wọn lówọ̀ láti mọ̀ ọ̀nà tí wọn yóò gba jábò ìṣẹ̀ iwádíí tí wọn bá ṣe.

Orí méjìlá ni iwé yìí pín sí. Orí kíiní tan imólẹ̀ sí ohun tí iwádíí jẹ̀ nípa ṣiṣẹ̀ àgbéyèwò oríṣiríṣi oríkí tí iwádíí ní àti àwọn àbùdá tí iwádíí máa ń ní. Orí kejì ṣe ifààrà sí ìṣẹ̀ iwádíí ṣiṣe; pàtàkì iwé kíkà, iwé kíkọ̀ àti irònújìlẹ̀ lẹ̀nu iwádíí ṣiṣe. Bákan náà ló fi pàtàkì iwá ọ̀mọ̀lúàbí ajẹmọ̀ṣe iwádíí hàn. Orí kẹ́ta ọ̀ṣàṣàrò nípa yíyan orí-òrò iwádíí, àwọn igbésẹ̀ tó yẹ ní gbígbe láti lè yàn orí-òrò iwádíí tí yóò ṣe é ṣe iwádíí lè lórí, tí kí í ṣe pé ẹ̀yí tí àwọn ará ọ̀ṣàájú tí ṣiṣe lè lórí náà ni a ó tùn máa dàkọ̀. Àbá iwádíí didá ni orí kẹ́rin dá lẹ̀. Orí yìí ṣe àláyé pàtàkì tó wà nínú níní àbá iwádíí tó múnádóko kí a tó dájú lé ìṣẹ̀ iwádíí gan-an fúnra rẹ̀, bí bẹ̀ẹ̀ kó, àṣewádíí lè ṣe bẹ̀ẹ̀ kú sọ̀nà tàbí kí ìṣẹ̀ iwádíí forí ọ̀ṣànpón láti ń bá a dé ibikan. Orí karùn-ún wo pàtàkì aáyan ọ̀mọ̀ràn nínú ìṣẹ̀ iwádíí, ó tọ́ka sí i pé àṣewádíí gbọ̀dọ̀ gbìyànjú láti wá ìṣẹ̀ àwọn ẹ̀ni ọ̀ṣàájú rí ní abala imọ̀ tí ó ń ṣiṣe lè lórí, kí ó kà á, kí ó sì ṣe àkòsílẹ̀ wọn lónà tó yẹ, nítorí ọ̀nà ni yóò ran àṣewádíí lówọ̀ láti ní àlẹ́kún imọ̀ ní abala iwádíí tó yàn. Ní orí kẹ́fà ni a ti rí àwọn ilàna tí àṣewádíí lè gba ṣe àkọ́jọ̀ èdè fáyèwò àti àwọn ọ̀nà imúrasílẹ̀ gbogbo tí ó yẹ ọ̀ṣàájú lílọ̀ sí oko iwádíí. Orí keje ṣe àláyé lórí ọ̀nà jábò iwádíí, ó tọ́ka sí gbogbo kókó tí àṣewádíí gbọ̀dọ̀ mọ̀ kí ó tó dájú lé àbò

Orí Kejo
Àkọ́lẹ̀ Ìwé- Ìtókasi Àti Àyọ̀lò Sísẹ̀ Nínú Iṣẹ̀ Ìwádíí
- **ADEYEMI, Léré (Ph.D.)**..... 99

Orí Kẹsàn-án
Kòṣeémáníí Èròjà Inú Àbò Ìwádíí
- **ÒKÉWÁNDÉ, Olúwolé Tẹwógboyè** 116

Orí Kẹwàá
Sísẹ̀ Ìwádíí Ìmò Ìjìnlẹ̀ Fonólójì àti Sínààsi àti Ìjábò rẹ̀
- **AJÍBÓYÈ, Oládiipò (Ph. D.)**..... 129

Orí Kọkànlá
Ọ̀nà Iṣàkójo, Ìtupalẹ̀ àti Àgbékalẹ̀ Èròjà Àmúkalẹ̀
Fáyẹ̀wò Nínú Iṣẹ̀ Ìwádíí
- **ADEṢUN, Hezekiah Olúfẹmi (Ph.D.) àti**
OMÓLÉWU, Olátúbòsún Christopher..... 148

Orí Kejilá
Ìlò Àmì àti Ìgékúrú Nínú Iṣẹ̀ Ìwádíí
- **RAFIU, K. Adéwálé (Ph. D.)**..... 174

Kòṣeémáníí Èròjà Inú Àbò Ìwádíí

ÒKÉWÁNDÉ, Olúwolé Tẹwógboyè

Èka Ìmò-èkò-Èdà-èdè àti Àwọn Èdè Orilẹ̀-èdè Nàìjíríà,
Yunnifásitì Ilorin. Ilorin. Nàìjíríà.

Ìfáàrà

Bí a ó bá sòwò Ògún, ajá là á rà. Èni tí yóò ṣiṣe-ìwádíí ní àwọn àmúyẹ àti ìpèsè fún àṣeyọrí irú iṣe ìwádíí bèẹ̀. Bí a ò rí igún, a ò ṣẹbọ, bí a ò r'ákàlà a ò sòrò ni àwọn èròjà 'kò sí lájọ, ajọ ò jọ' tí orí iṣe-ìwádíí yíi dá lé lórí. Àwọn ohun tí orí yíi yóò sàgbéyèwò ni: èrèdí tàbí èròngbà ìwádíí, ìṣòro inú ìwádíí, ibéèrè ìwádíí, oríṣíi ọgbọn iṣewádíí, ibi tiṣe ìwádíí gbòòrò dé, ṣiṣe aáyan ọmọran, ààtò iṣe ìwádíí àti fifún ọrò tó takókó ní itumọ̀. Ipa tí ọ̀òkọkan àwọn iṣọrí àmúyẹ wònyíi ní kó fún àṣeyọrí iṣe ìwádíí ni orí yíi fojú sùn. Àwọn èròjà wònyíi jẹ ojú-òpó tiṣe ìwádíí yóò tò dé èbúté-yíyanjú. Láìsì tàgíirí, awọ ò hu, ni iṣọrí iṣe-ìwádíí yíi. 'Ìgbéyosíwájú' àti 'itanilólobó' àlọ àti àbò iṣe ìwádíí ni orí-iṣe ìwádíí yíi jẹ; nítorí, a lè saájú ṣe igbéléwọn iṣe ìwádíí nípaṣe wọn.

Èrèdí Tàbí Èròngbà Ìwádíí

Láinídíi obìnrin kì í jẹ Kúmólú. Iṣe-ìwádíí gbọ̀dọ̀ ní àyè tó sófo tí èròngbà iṣe-ìwádíí yóò dí. Lópin iṣe-ìwádíí, ọ̀pá-ẹ̀bítì iṣe-ìwádíí lẹ́ka tírú iṣe náà ti wáyé gbọ̀dọ̀ ré síwájú; láìjẹ bèẹ̀, 'ajá inú-iwé' lásán nírú iṣe bèẹ̀ yóò jẹ. Èrèdí tàbí pàtākì iṣe-ìwádíí níi ṣe pẹ̀lú ṣiṣàlàyé àkóyawọ̀ nípa pàtākì orí-ọ̀rọ̀ iṣe-ìwádíí, bóyá, ó yẹ ní èyí tí áà dágbalé tàbí 'ìtì-ògèdè' tí ò tòhun áà yọ àdà bẹ nírú orí-ọ̀rọ̀ iṣe-ìwádíí bèẹ̀. Orí-ọ̀rọ̀ ìwádíí gbọ̀dọ̀ gbúnni ní kẹ̀sẹ̀-inú pé, iṣe-ìwádíí wúlò fún ilọ́síwájú àwùjọ̀ ọ̀mọ̀nìyàn àti pé, èka wo nínú igbẹ̀-ayé-èdà láwùjọ̀ nírú orí-ọ̀rọ̀ yíi forí ọ̀?

Olùwádíí gbọ̀dọ̀ le fihàn pé, àrà-òtun ni iṣe ìwádíí tí òun dájwólé. Kí èyí tó lè jùṣe, abẹ̀nà-ìmò gbọ̀dọ̀ ti nágbaára-nágboro àwọn iṣe ìwádíí iṣaájú lẹ́ka ibi tiṣe ìwádíí tí à n gbà lérò ti fẹ̀ wáyé; láì jẹ bèẹ̀, àgbònrín-ẹ̀sì nírú iṣe bèẹ̀ yóò sì máa jẹ lẹ̀bẹ̀, ọ̀fúutù-fẹ̀tẹ̀, aásà tí ò ní káun sì ni ọ̀pin irú iṣe bèẹ̀ yóò jẹ. Ídì sì nìyí tí Ọ̀sẹ̀nì (2011, o. i. 31) fi ní:

to be able to do this, he has to read widely, download material on the subject from the internet and consult numerous specialists in the areas of proposed specialization.

Láti lè ṣe eléyíi, ó gbọ̀dọ̀ ka iṣe iṣaájú lónà tó gbòòrò, bèẹ̀ sì ni ó gbọ̀dọ̀ ṣàkójọ̀ àwọn ohun-èlò láti itàkùn-aye-lu-jára, kó sì fi tó àwọn àgbà-ọ̀jẹ nídíi èka-ìmò tó n pète àti ṣiṣe ìwádíí létí pẹ̀lú imòran tó bá yẹ.

Àmúlò ìmò láti itàkùn ayé-lu-jára yóò ṣẹ̀rànwọ̀ láti mọ̀ ibi tiṣe ìwádíí dé dúró lẹ́ka iṣe ìwádíí tí a fẹ̀ dágba lé. Ọ̀nà àbùjá láti mọ̀ ibi tiṣe ìwádíí dé lèyí jẹ. Tító àwọn àgbà-onímò lẹ́ ṣe pàtākì bakan náà; nítorí ọgbọn olùwádíí lè jẹ tò̀mùgò; ṣe ọgbọn tó bá ti fo àràbà fo irókò, èyinkùlẹ̀ agò ni yóò bó sì. Títẹ̀lé àwọn imòran wònyíi yóò mú kí iṣe-ìwádíí jẹ 'irawọ̀-ọ̀sán' tí àwọn àgbàlagbà máa n pèwò. A lè to èrèdí ìwádíí pẹ̀lú ò̀nkà, bí ó bá ju méjì lẹ́ (Osuala 1993, o.i. 26).

Ìṣòro Inú Ìwádíí

Ìṣòro inú iṣe-ìwádíí níi ṣe pẹ̀lú ṣiṣe àgbékalẹ̀ iṣòro tàbí àwọn iṣòro tiṣe ìwádíí yóò wá idáhùn tàbí ọ̀nà àbáyọ̀ sí. Adégbijà (1989, o. i. 118) ní "stating a specific problem which you intend to address yourself to or a gap which your study intends to fill" (ṣiṣàgbékalẹ̀ iṣòro gbòògì tiṣe ìwádíí yóò wá idáhùn sí tàbí àláfó tó sí sílẹ̀ tiṣe ìwádíí yóò dí). Àgbékalẹ̀ iṣòro inú ìwádíí gbọ̀dọ̀ ní iṣopọ̀ pẹ̀lú orí-ọ̀rọ̀ iṣe ìwádíí; ṣe ohun tó bá ti kan iṣaasùn, dandan ni kó

kan síbí, ẹkún ló máa n múkun wá. Lójú Lawal (1995, o. i. 39), èyí ní ẹ pẹlú ogbón-àtinúdá olùwádíí. Ó ní “at any rate, the researcher’s originality lies in the creativity he puts into the research” (jù gbogbo rẹ ló iṣẹ-òtun olùwádíí ní ẹ pẹlú ogbón-àtinúdá tó lò nínú iwádíí)

Ìṣòro inú iwádíí ti bèrẹ nígbà tí olùwádíí kò ní àfojúsùn kan gbòògì; ẹ ojú tí ó bá ni kalẹ, kò gbodò ti àarò máa ẹpin. Agbàlagbà tí n ẹsàre inú ẹkan niṣẹ iwádíí, bí nṁkan kò bá lé e, a sì jẹ pé ó n lé nṁkan. Ó gbodò ní ohun tó gbún olùwádíí ní kẹṣẹ-inú tó fi dágba lé iṣẹ iwádíí tó dágba lé. Ilàkà iṣẹ-iwádíí ni láti rẹyin iṣòro tó súyọ níbèrẹ, lópin iṣẹ iwádíí rẹ. Bí iṣòro inú iwádíí bá mēhe, ọnà dórí ọpẹ pin niṣẹ iwádíí yóò jẹ. Ọrò rẹ yóò dàbí ọrò Dókítà tó ní iṣòro tí aláìsàn ní niyí, lẹyin iṣẹ-abẹ fún aláìsàn; iṣòro tí aláìsàn gbé ló ilé-iwòsàn sì tún wà níbẹ. Bí èyí bá wáyé, a jẹ pé a ti fòògùn inú-rírùn wo orífó, àfàimọ lajá ò fi ní jòkú adití. Iṣòro iṣẹ iwádíí ò gbodò fi ètẹ sílẹ máa pa lapałapa lópin iṣẹ iwádíí. Bí ẹmí orí-ọrò kò bá gùn tàbí kó ní kókó kan gbòògì, ijànjá nírú iṣẹ-iwádíí bèẹ yóò jẹ, kò ní sí lára ẹran rará. Nígbà miiran, iṣẹ bèẹ lè jẹ ẹdà iṣẹ iwádíí tó ti parí, a jẹ pé, a lè ẹakàwé irú olùwádíí bèẹ bí ẹni tí, lẹyin tí ojò rò tán, tó wà tún n ló bomi wón irúgbìn-ewébẹ-okiti niyẹn, Àgbàdò ló yin sẹyin igbá. Bí ẹni fa gbùrù niṣẹ iwádíí jẹ dandan ni kí gbùrù fagbó. Orí-ọrò ti a yàn yóò kọ iṣòro inú iwádíí. Orí-ọrò gbodò jẹ èyí tí ọwọja iṣẹ-iwádíí, àkòkò iwádíí àti bèẹ ló jẹ àmúyẹ láti rẹyin iṣòro iwádíí.

Ìṣòro inú iwádíí ni a gbodò mọ; èyí tí iṣẹ iwádíí yóò wójútùú sí lópin iwádíí. Èyí ni yóò sì ẹpẹjùwe iṣẹ-iwádíí. Lójú Abdulraheem (1996, o. i. 6), iṣòro iwádíí ló máa n jẹ kókó-gbólóhùn fún àkòrí-àpilẹkọ. Ó ní “it appears in form of a thesis statement” (ó farahan bí gbólóhùn tó gbé àpilẹkọ ró). Fákúadé (2011) ní iṣòro iṣẹ-iwádíí gbodò jẹ onílàna sáyẹnsi; èyí tí yóò ẹ àlákale lẹsẹsẹ, bí igbẹṣẹ kan ẹ dé ikeji tití dé ọpin iṣẹ-iwádíí. Ọkòòkan láà yosẹ lẹkù ni ilàna iṣẹ iwádíí.

Ìbèèrẹ Iwádíí

Ìbèèrẹ iwádíí ní ẹ pẹlú àgbékalẹ imẹso-òrò; èyí tíṣẹ iwádíí yóò wà idáhùn sí lópin iṣẹ-iwádíí. Adégbija (1988, o. i. 118) ní “your writing may start with rhetorical questions to which you intend to provide answers” (o lè síde àpilẹkọ rẹ pẹlú ibèèrẹ imẹso-òrò tí o gbèrò láti wà idáhùn sí). Ipènjá nílá ni igbékalẹ ibèèrẹ iwádíí jẹ fún olùwádíí; nítorí, ọun ni yóò dárin, ọun náa ni yóò gberin tó dá, kódà, ọun ni yóò lùlù tó bá orin àti ègbè-orin rìn pọ; láijẹ bèẹ orin àti ilù rẹ kò ní ẹ jó sí. Idí niyí tó fi jẹ pé àtigbéyàwó ò tẹjọ lórò ibèèrẹ iwádíí. Iwòye yi ni Kennedy àti Giogia (2007, o. i. 624) ẹ tí wón fi ní “...but, if you come up with an intriguing research question, seeking the answer will be more engaging process” (sùgbón bí o bá ẹagbékalẹ ibèèrẹ èkẹdẹ, wíwá idáhùn yóò gbomimu). Ẹ ààlà ní foko ọlẹ hàn. Ọpin iṣẹ iwádíí ni yóò so, bóyá, ọngangan ni aké iwádíí so pẹlú ibèèrẹ iwádíí àti idáhùn tíṣẹ iwádíí fún wa. Ibèèrẹ iwádíí gbodò ní àfojúsùn tó péye; nítorí iwúlò rẹ ni atónà ilàna àti tíọrí àmúlò nípa àti wà ojútùú sí iṣòro iwádíí ti a gbé kalẹ ẹaájú (Lawal 1995, o. i. 35). A kí kùgbùu tàbí méfò ibèèrẹ iwádíí tàbí àbá-ipilẹ. Olúorán ni, a kí kánjú tu ú. Irú ibèèrẹ bèẹ gbodò jẹ èyí tí a fàyo láti ara ilàna iwádíí, tó nì ẹ pẹlú iṣòro tíṣẹ iwádíí dojúko láti wójútùú tàbí ọnà-àbáyọ sí.

Àtilẹyin iṣẹ-iṣaájú ni yóò ẹ atónà ibèèrẹ iwádíí àti àbá-ipilẹ. Kò bójú mu tàbí tònà, láti wokoko mọ ibèèrẹ àti àbá-ipilẹ tí igbà ti lù lóko iwádíí. Idí niyí tí àsomọ tó yigbi ẹ wà láarin imọ-iṣaájú àti ọye abẹnà-imọ nípa àkọlẹ iwádíí iṣaájú nípa ohun tó n ṣiṣẹ-iwádíí lé lórí. Iwòye yi ni Jimoh (1995, o. i. 78) wò tó fi so pé:

It is unethical to stick to a hypothesis even when available evidence does not support such a supposition or assumption.

Kò balàna mu láti wokoko mọ àbá-ipilẹ, nígbà tí àwon ohun-èlò àrọwótó kò ẹatilẹyin sírú iléro tàbí iwòye bèẹ.

Aṣo-igbà làá dá fùngbà; ẹ́ ẹ́gbà laṣo, bẹ́ẹ́ ẹ́gbà sì lẹ̀wù pẹ̀lú. Àbá-ipilẹ̀ àti ibeèrè-iwádíí gbọ̀dọ̀ bágbà-bóde mu. Aṣo imúróde ló gbọ̀dọ̀ jẹ́, kò gbọ̀dọ̀ jẹ́ aṣo iyílẹ̀; nítorí, gbangba là á tàgbàngbá níṣẹ́ iwádíí. Adàbà ni, kò sọjà, tí kò níná tán. Èyí tùmọ̀ sí pé, láárijà iṣẹ́-iwádíí ni ipa rẹ̀ láwùjọ. Orí-òrọ̀ àti àbò-iwádíí kò gbọ̀dọ̀ jẹ́ ‘omọ̀ iyá-awùsá’. Ọwọ̀jà wọn gbọ̀dọ̀ kanra. Ọ̀nà méjì ni a lè gbà ẹ̀sàgbékaḗ ibeèrè-iwádíí. A lè tẹ̀lẹ̀ ilàna ẹ̀sàmúlò atọ̀ka aṣẹ̀bẹ̀rẹ̀ bí i: Njẹ́ ?, kí ni?, Báwo ? àti bẹ̀ẹ́ bẹ̀ẹ́ lọ. Bí àpẹ̀rẹ̀, ‘È é ẹ́ tí iná ẹ̀sìn abinibí ẹ́ n jó àjórẹ̀yìn ní ilẹ̀ Yorùbá?’, tàbí ‘Báwo ni a ẹ́ lè ẹ́ ẹ̀sìgbélarugẹ̀ fún idàgbàsókè ẹ̀sìn Yorùbá?’, tàbí ‘Ibo ni ẹ̀sìn Yorùbá ti m̀bọ̀?’ ‘Ibo ló dé dúró?’ ‘Ibo ló sì ǹ lẹ̀?’ Lọ̀nà miiran, ilàna ibeèrè iwádíí lè má ẹ̀sàmúlò ilàna àmúlò atọ̀ka-aṣẹ̀bẹ̀rẹ̀. Bí àpẹ̀rẹ̀, “àgbéyẹ̀wò àjórẹ̀yìn ẹ̀sìn-abínibí Yorùbá: Ọ̀nà-àbáyọ” tàbí “Sìṣe kóríyá fún ẹ̀sìn-abínibí kó lè digi-àlọ̀yẹ̀” tàbí “ẹ̀sìn abínibí ní ànà, ọ̀nì àti ọ̀lẹ̀.”

Oríṣì Ọgbón Iwádíí

Bí ẹ̀yẹ́ bá ti fò là á ẹ̀kò rẹ̀ ni ọgbón iwádíí jẹ́. Ọgbón tí èniyàn fi ǹ kólẹ̀, kò tó èyí tó fi ǹ gbénú ẹ̀. Ọgbón-iwádíí gbọ̀dọ̀ lè káwọ̀ iṣẹ́-iwádíí. Ó dà bí aṣo tí a fẹ́ rán lódò ẹ̀bẹ̀rẹ̀-dowó ni, wíwọn aláṣo ní afojúdá pẹ̀lú aṣo, àti irú aṣo tí a fẹ́ rán ẹ́ pàtàkì. Ọgbón-iwádíí gbọ̀dọ̀ ní ẹ́ pẹ̀lú èyí tó lè mú wa rí imọ̀lẹ̀ ohun tó sòkùnkùn sí wa nínú iṣẹ́-iwádíí. Akèrèngbẹ̀ ni yóò júwe ibi àtokùn bọ. Orí-òrọ̀ iwádíí ni yóò ẹ̀tọ̀ka ilàna àmúlò fún itúpalè.

Ilàna ọgbón-iwádíí máa ǹ jẹ́ oríṣìiríṣì ọ̀nà. A ní èyí tó jẹ́ ajẹmótàn, àlàyé, ẹ̀sàpẹ̀júwe; èyí tó lè tẹ̀lẹ̀ ilàna ilò-àmì tàbí imọ̀-ẹ̀sowólò-èdè, ifiwéra, ifidogba, àwòfin àti bẹ̀ẹ́ bẹ̀ẹ́ lọ. Lójú Ọ̀sẹ̀ni (2011), ilàna ajẹmótàn, ifiwéra, alálàyé nípele-ǹ-pele, imọ̀-ilò àmì àti imọ̀ ẹ̀sowólò-èdè ló máa ǹ jẹ́ mímúlò jùlọ. Olùwádíí gbọ̀dọ̀ mọ̀ tìbù-tòóró ilàna àwọn fọ̀nrán tó gbé ọgbón-iwádíí tó ǹ ẹ̀sàmúlò ró kó tó lè ẹ̀sàmúlò rẹ̀. Àwọn wo ló ti ẹ̀sàmúlò ilàna tó fẹ́ múlò ní àṣeyọ̀rì; àti pé, ẹ̀ka imọ̀ tàbí ẹ̀yà-afọ̀ wo ni a ti ẹ̀sàmúlò rẹ̀? Àbájáde ànfaàní wo ni a rí nípaṣẹ́ ẹ̀sàmúlò ilàna yìí ẹ̀sàájú? Kí ni àwọn ẹ̀sòro

ẹ̀sàájú tí àwọn tó ẹ̀sàmúlò ilàna yìí dojúkọ̀ àti pé, báwo ni wọn ẹ́ rẹ̀bùrú àwọn ẹ̀sòro tó sùyo náà? Ẹ́ ọgbón ọ̀dún yìí ni, èrè ni lẹ̀mfi; bẹ̀ẹ́, ọgbón-ọ̀lọgbón ni kí jẹ́ ká pàgbà ní wèrè. Nígbà miiran, a kí dítẹ̀ ẹ̀ranko mọ̀ ní kékeré ni ẹ̀sàmúlò ilàna ẹ̀sẹ̀wádíí. Èyí lè wáyé nígbà tí ọwọ̀jà ilàna kan kò bá lè jẹ́ ‘gbé-e-tán’, láti lè jẹ́ kí a rí afojúsùn àbájáde tí a lérò. Ohun tó ẹ́ pàtàkì ni pé iṣẹ́-iwádíí gbọ̀dọ̀ pé fún ẹ̀gbẹ́ ẹ́yí. Ẹ́ ọ̀rọ̀ ní bá mokó-morò bọ, olùwádíí gbọ̀dọ̀ jẹ́ kí a mọ̀ okùnfà-idí tó fi ẹ́ àkànpọ̀ ilàna-iwádíí wònyí àti ànfaàní tí yóò mú jáde. Ju gbogbo rẹ̀ lọ, ika tó bá tó símú làá fí remú, ilàna-iwádíí gbọ̀dọ̀ ní ẹ̀sopọ̀ àti ẹ̀sẹ̀wékú pẹ̀lú orí-òrọ̀. Ẹ̀sàmúlò ilàna tó ní ibámu ni yóò bí ilàna imọ̀ tó jóótótó (Babatundé, 2011). Ọ̀nà kan ọ̀ wọ̀jà ni oríṣì ẹ̀sẹ̀wádíí lè gbà ẹ̀tọ̀pinpin iṣẹ́ iwádíí rẹ̀. Lára ọ̀nà wònyí ni: ifọ̀rọ̀wánilẹ̀nuwò, àtọ̀jọ ibeèrè iwádíí, ẹ̀sàmúlò ilàna ajẹmọ̀ àmúlò ilé ikówè-ẹ̀-pamọ̀-sí-yáwè-ka àti bẹ̀ẹ́ bẹ̀ẹ́ lọ. Àmúlò ọ̀kọ̀ọ̀kan ilàna àmúlò wònyí ló ní àmúyẹ́ àti àlẹ́bù tirẹ̀.

Gbígboòrò Iṣẹ́ Iwádíí

Itasẹ̀-àgèrẹ̀ ni iṣẹ́ tó tayo, tàbí tí kò dé ààla-poro-iṣẹ́ ti a pa sílẹ̀ fúnṣẹ́ iwádíí. Bí iṣẹ́-iwádíí bá fi ẹ̀tẹ́ sílẹ̀, tó ǹ pa làpá-làpá, àyọ̀júràn nírú ikọ̀já-àye bẹ̀ẹ́. Lọ̀nà miiran ẹ̀wẹ́, bí ọwọ̀jà iṣẹ́-iwádíí kò bá gbòòrò tó ààlà tí a pa fúnṣẹ́, ‘akùdẹ́’ nírú iṣẹ́ bẹ̀ẹ́ yóò yọ̀rì sí; nítorí ààbò-imọ̀ iwádíí ni yóò jẹ́ àmújáde rẹ̀. Gbígboòrò iṣẹ́ iwádíí gbọ̀dọ̀ jẹ́ èyí tí ààlà rẹ̀ kò gbòòrò ju bí ó ti yẹ̀ lọ. Adélékẹ̀ àti Adébiyí (2003, o. i. 15) ní ‘a gbọ̀dọ̀ ni lẹ̀kàn pé, bí agbẹ̀gbẹ̀ akolẹ̀ wa bá ti kéré tó ni iṣẹ́ wa yóò ẹ́ kún tó... Pàtàkì ǹnkan tó wà níbẹ̀ ni pé gbígboòrò iṣẹ́ àkànṣe ní ẹ́ pẹ̀lú pipọ̀ àti jíjìnlẹ́ iṣẹ́ iwádíí.’ A gbọ̀dọ̀ ní lẹ̀kàn bí àwọn àkọ̀jọ-èdè fáyẹ̀wò yó ẹ́ tètẹ̀ tẹ̀ wá lówọ̀ sí lóko iwádíí. Ẹ̀ka tíṣẹ́ iwádíí ti ǹ wáyé ẹ́ pàtàkì bakan náà. Bí àpẹ̀rẹ́, iṣẹ́ iwádíí ajẹmọ̀ṣẹ́ àáyàn-láayò bí iṣẹ́ ẹ̀sẹ̀gùn, iṣẹ́ ajẹmẹ̀sìn, pàá pàá, ẹ̀sìn àbáláyẹ́; nínú èyí tí a ti níló ifọ̀jùrinjú pẹ̀lú ifọ̀rọ̀-jomitoto-òrọ̀, ibeèrè látọ̀dọ̀ àwọn olùsìn-ẹ̀sìn tàbí àwọn àwòrò nígbà miiran. Ifàṣírí pamọ̀ lè wáyé nígbà miiran, èyí tó lè mú kíru iṣẹ́ iwádíí bẹ̀ẹ́ jẹ́ ‘akùdẹ́’ tàbí ààbò-imọ̀ tí kò ní kẹ́ṣẹ́ járí.

Gbíggbòròrò isẹ iwádií ní ẹ pẹlú àlàyé àkóyawó lóri onírúurú ọ̀nà tí ẹ́sẹ́ iwádií fejú dé' Ééran lójú, gbòdògí sì láàlà. Ibo ni isẹ́ iwádií yóò tí bẹ̀rẹ́? Ibo ni yóò sì jẹ́ 'èbúté' (tí yóò mò)? 'Èşo àlà' àlà isẹ́-iwádií lèyí jẹ́ lóko iwádií. Ohùn làà mófáfà, ni pípààlà isẹ́ iwádií. Ibi isàpẹ̀júwe gbíggbòròrò isẹ́ iwádií ni yóò la ọ̀nà àbáyọ́ sílẹ́ kúrò nínú ibéèrè tí o lè wáyé láti dojú kọ isẹ́ rẹ. Mèlòò ni ọ̀kájúà yóò mu nínú omi òkun ni isẹ́ iwádií. Bí èkán ọ̀jò ni orí-òrò isẹ́ iwádií jẹ́ nínú omi àgbàrà; nítorí nàà, sísàpẹ̀júwe şaájú gbíggbòròrò isẹ́ iwádií ẹ kókó púpọ́ fún ikẹşejárí isẹ́-iwádií. Okùn kí gùn, lài ní orisun, orisun tí ẹ́sẹ́ iwádií ti sun jáde ni a ó so isẹ́-iwádií wa mò. Bí àpẹ̀rẹ, isẹ́ iwádií ajẹmọ́-ìmọ́-èrò-ìjìnlẹ́ ajẹmówẹ gbòdò ní àşomọ́ pẹlú ìmọ́-èrò-ìjìnlẹ́. Lónà miíràn, lágboolé ìmọ́-ìjìnlẹ́-èrò, isòrí wo nişẹ́ iwádií kìn mò? Èyí lè jẹ́ ajẹmọ́-ìgbè-ayé-èdá, ajẹmọ́-ohun-aláilẹ̀míí, ajẹmẹranko àti bẹ̀ẹ́ bẹ̀ẹ́ lọ. A kí gbé àwòrán gà-gà, lài fí ti nńkan, ni orí-òrò iwádií jẹ́. A gbòdò fí ti orisun tí ẹ́sẹ́ nàà ti sun jáde. Irú isẹ́ iwádií bẹ̀ẹ́ lè sun jáde láti ara isẹ̀lú, ọ̀rọ́-ajé tàbí kàrà-kàtà, báyẹşerí, ajẹmáyé, ajẹmẹsin ìmọ́-èrò (lónírúuru èka) àti bẹ̀ẹ́ bẹ̀ẹ́ lọ.

Bí a şe ń şe Aáyan Òmòrán

'Òntẹ́' tàbí 'ẹ̀mú'ni isẹ́ àwọn aşáájú jẹ́ fúnşẹ́ iwádií ti a ń dágba lé; nítorí, èyí ni yóò mú kíşẹ́ ní ibáşepọ́ pẹlú isẹ́ isáájú. Ipa tí aáyan òmòrán ń kó nínú isẹ́ iwádií mú kí ó máa dá dúró gégẹ́ bí orí kan pàtàkì nínú isẹ́ iwádií láwọn èka-èkọ́ miíràn. Aáyan òmòrán ni yóò şegbélẹ̀wọn ibi tí lámèétọ́ 'dẹgbẹ́' iwádií dé. Nípa isẹ́ àwọn òmòrán ni a fí ń şòdìwọn ìrírí isáájú tó ní nípa orí-òrò iwádií tó dágba lé. Lójú Òşení (2011), isẹ́ méjì pàtàkì lèyí ń şe. Lákòòkọ́, ó ń şàfihàn pé, lámèétọ́ nímọ́ tó ti wà ńlẹ́ lẹ́ka lẹ́ka ìmọ́ tó ń şewádií lè lóri. Nídàkejì ẹ̀wẹ́, àyẹ̀wò isẹ́ àwọn òmòrán yóò jẹ́ ẹ̀rí pé isẹ́ tó dáwólé kíí şe àjìşẹ, ohun titun ló ní láti mú ọ̀pọ̀n-ìmọ́ ré síwájú.

Ìpẹ̀njà tí olùwádií ní lóri aáyan òmòrán ni láti şe isoníşokí isẹ́ isáájú: kí ló dá lé lóri? Kí ni àbọ́ iwádií irú isẹ́ bẹ̀ẹ́? àti Ìhà wo ni o kọ́ sí isẹ́ nàà.? Nítorí nàà, iluni-lẹ̀nu-gbòrò nişẹ́ isáájú jẹ́ fún

abẹ̀nà-ìmọ́. Àgbéyẹ̀wò aáyan òmòrán gbòdò nípa lóri orí-òrò isẹ́ iwádií tí a dágbalé. Èyí ni yóò sín wa ní gbẹ̀rẹ́-ipàkọ́ pé lóòótọ́ abẹ̀nà-ìmọ́ ní èdẹ́-kan tó fẹ́ pẹ; èyí ni pé, àlàfo pàtàkì kan nişẹ́ iwádií nàà yóò dí.

Ọ̀ládẹ̀mọ́ (2011) pàkíyèsì abẹ̀nà-ìmọ́ sí àwọn àwòmọ́ aáyan òmòrán pé, ó tọ́ka sí àwọn ibéèrè bí i: kí ni a mò nípa orí-òrò? Njẹ́ a ní àlàfo tàbí àwọn àlàfo tó sì sílẹ́ nípaşẹ́ àwọn isẹ́ isáájú wònyí bí? Kí ni àwọn ìjíròrò pàtàkì tí àwọn isẹ́ wònyí bí? Báwo lojú ọ̀jò-iwádií şe rí tí tí di lóólọ́ yí? Àti pé, kí ni àwọn orisun aáyan òmòrán isáájú?. A ní láti mò pé, bí orí bá ti tóbi tó ló şe máa ń fọ̀ni tó. Bí orí-òrò àti gbíggbòròrò isẹ́-iwádií bá şe fẹ́ sí ni ọ̀wọ́jà aáyan òmòrán yóò şe kẹ̀nú sí. Bí àpẹ̀rẹ, gbíggbòròrò aáyan òmòrán fúnşẹ́ iwádií ikẹkọ́gboyè àkòkọ́ ní Yunifásitì kò ní gbòdòrò tó àkójo àti àgbéyẹ̀wò aáyan òmòrán fún ikẹkọ́gboyè ìmọ́-ìjìnlẹ́. Abẹ̀nà-ìmọ́ gbòdò sá fún idájọ́ síşẹ́ lóri aáyan òmòrán. Àrọ̀wà yí nişẹ́-àjùmọşẹ Adélẹ̀kẹ́ àti Adébiyi (2003, o. i. 71) pa pé 'afikún èrò tiwa kò gbòdò jẹ́ fifa àlẹ́bù yọ, şùgbọ́n, láti fí ọ̀nà ti isẹ́ iwádií wa gbà dákún ìmọ́ lóri orí-òrò wa han. Nítòótọ́, a lè fí hàn pé a kò faramọ́ àwọn ipò kan, şùgbọ́n, a kò gbòdò jẹ́ kí eléyí pọ́ jù'

Abẹ̀nà-ìmọ́ gbòdò jẹ́ kí a mò pé, àwọn àjọşepọ́ àti iyapa wo ló wà nínú aáyan òmòrán àti èyí tí ó dáwólé? Kí aáyan òmòrán wa lè wà létò-létò, Osuala (1993, o. i. 31) ní "The reviewer of related literature should be in an organized form, with appropriate subheads to indicate the areas or topics covered" (Àgbéyẹ̀wò aáyan òmòrán gbòdò wà létò-létò, pẹlú isonngbè-isòrí tó yẹ, èyí tí yóò şàfihàn àwọn èka-orí-òrò tí a ti gbé yẹ̀wò şaájú). Osuala ní, a gbòdò ní ifààrà fún aáyan òmòrán isẹ́ iwádií ní àfikún èrò olùwádií.

Nínú aáyan òmòrán, síşẹ́ àyọ̀lò tó ní isewẹ́kú pẹlú ìjíròrò şe pàtàkì. 'Àtẹ́' ni àmúlò àyọ̀lò tó şe rẹ́gí pẹlú àlàyé aáyan òmòrán; nítorí, èyí ni yóò mú kí isẹ́ iwádií ní isopọ́. Şókí lobẹ́-oge ni àyọ̀lò gbòdò jẹ́, tó sì gbòdò ní ibámu (Adégbijà 1988). Síwájú sí i, àmúlò àpẹ̀rẹ́ tó lè mú àlàyé yéni yéké-yéké gbòdò jẹ́ mímú ló; şe àpẹ̀júwe ni alágbẹ̀dẹ́ ń rọ. Ọ̀nà méjì ni a lè gbé isàmúlò àyọ̀lò

aáyan òmòran gbà. Lónà àkókó, a lè sèdà-òye-òrò imò iṣaájú kí a sí tókà sí ibi ijeyo isẹ ti a sèdà-òye-òrò fún. Kò pòn dandan láti tókà sí ijeyo ojú-iwé ní ṣàkání yí. Itókasi máa n ní àmì atókà bí i: (Akóládé, 1912) bí àpẹrẹ. Lónà kejì ẹwẹ, bí a bá ẹ àyọlò isẹ òmòrán, a gbodò ẹ àmúlò àmì atókà isàyọlò ní ibèrẹ àti ní òpin àyọlò; àmì yìi ni: “ ” tàbí ‘ ‘. Sùgbón sá, mo kò ó, a máa lápẹjúwe; isà múlò àwọn àmì wònyí máa n jẹ àmúlò fún àyọlò láàrin isẹ iwádíi ni. Èyí n wáyé bí òrò-àyọlò kò bá jágùn ju gbólóhùn mēta sí mērin lọ; bí bẹẹ kó, ààrin isẹ iwádíi la ó gbé e sí. Ní ṣàkání yìi, kò nílò ká ṣàmúlò àmì atókà àyọlò rárá. Bí a bá ṣàmúlò àyọlò, dandan ní láti ṣàfikún orúko, ọdún-isẹ àti ojú tàbí àwọn ojú-iwé tó wà nínú isẹ ti a ti n ẹ àyọlò; ó lè jẹ (Akóládé 1912, o. i. 40) bí àpẹrẹ. A lè tún gbé èyí gba ọnà miiran tí a ó sì já sí poro kan náà. Bí àpẹrẹ, orúko tí ọdún isẹ lè jeyo ṣaájú isàmúlò ayọlò tó ju gbólóhùn mērin lọ, tí ojú-iwé ijeyo àyọlò yóò sì parí ayọlò. Èyí lè jẹ: Akóládé, 1912).....(o. i. 40), bí àpẹrẹ. A ó fi ojú-iwé sínú àkámọ. Èyí yẹ bẹẹ kí á má baa pa ipá pò mēpòn, kí ẹsẹ èniyan má dàpò mọ teégún. Èyí ni yóò pàálà òrò-àyọlò sí ojú-iwé àyọlò. Ó ẹ pàtàkì láti sọ ariwisi tàbí èrò wa si òrò-àyọlò; nítorí ohun kan ló gúnwa ní kẹsẹ-inú láti ṣàgbèkalẹ ayọlò.

Ètò Isẹ Iwádíi

Nípele-n-pele bí iṣu alùbòsà niṣẹ iwádíi tí yóò gbóúnjẹ fẹgbẹ-gbàwo-bò jẹ. Idálúú nṣelú ni ipín isẹ iwádíi yìi jẹ; nítorí, kàn-ńpá ni lówon ẹka-ẹkọ kan; nígbà tí ó sì jẹ wòfún lówon ẹka ẹkọ miiran. Ètò isẹ iwádíi níi ẹ pẹlú ṣiṣàgbèkalẹ ilàna àtò isẹ iwádíi láti ibèrẹ dé òpin isẹ iwádíi; pàápàá, orí-jorí isẹ iwádíi. Nínú orí kii ní ni akoónú orí kii ní ṣàbà máa n jẹ. Lára akoónú yìi ni: Ifààrà orí kii ní, èrédí isẹ iwádíi, isòro iwádíi, ibéèrè iwádíi, iwúlò iwádíi, gbèdèke iwádíi àti bẹẹ bẹẹ lọ. Nígbà miiran aáyan òmòrán lè jeyo papò pẹlú orí kii ní.

Orí kejì ṣàbà máa n dálé aáyan òmòrán, a lè tún ẹ atúnpin sí isòngbè bí a ẹ ṣàlàyé ṣaájú. Orí kẹta máa n jẹ ilàna tiṣẹ iwádíi

yóò gùn lè tàbí tíorí isàmúlò, ṣiṣàkójo èdè fáyèwò, ilàna ikédèjo-fáyèwò ti a fẹ múlò: ẹ ilàna ibéèrè tí a tẹ sínú iwé fún àwùjọ tiṣẹ iwádíi múlò tàbí ifòrò-wá-ni-lenu-wò? Ilàna tí a fẹ ṣàmúlò fún ijábò àbájade èdè fáyèwò àti bẹẹ bẹẹ lọ. Orí kẹrin ni itupalẹ èdè fáyèwò ṣàbà máa n jẹ. Níbi ni a ó ti jábò ipele-n-pele tí tíorí tàbí ilàna tí à n ṣàmúlò gbé kalẹ fún itupalẹ. Ní orí karùn ún ni a ti máa n ẹ isonísókí ohun tiṣẹ iwádíi gbé yèwò, àrídímú tàbí kòmòòkun isẹ iwádíi, àbá tàbí imòrán fún iwádíi ojó-iwájú àti àgbálogbábò. Isẹ iwádíi lè fẹjú dé orí mēfà tàbí mēje; akoónú orí kòòkan máa n tẹlẹ ilàna ọtọ. bí ẹyẹ bá ti fò ni áá ẹé sòkò sí ni ètò iwádíi máa n gùn lè.

Fifún Ọrò Tó Ta Kókó Ní Itumò

Ifúnnítumò ni láarija ẹṣin-àfiwé afọ. Èyí tùmò sí pé, àsigbò tàbí àgbóya itumò ni yóò wáyé nígbà tí òrò-àmúlò bá tàṣẹ itumò láàarin ònkòwé àti àwọn tó darí èrò rẹ sí. Àmúlò ‘òrò-gbé-e-tán’ tàbí òrò tó ẹ kòngẹ-itumò yẹ ní mímúlò nínú isẹ iwádíi. Gbogbo ẹka-òrò isẹ iwádíi ni a lè tópinpin dé ẹka tàbí isòrì tó ti sun jáde nínú igbé-ayé-èdà. Bí àpẹrẹ, a lè ní isẹ iwádíi tó ní orisun pẹlú ẹka-imò bí ètò-òrò-ajé tàbí kára-kátà, èrò-imò-ijìnlẹ, iselú, imò-ero àti sáyènsi, ètò-ẹkọ, isẹ-ògbìn àti bẹẹ bẹẹ lọ. Ọkòòkan àwọn isẹ-àáyàn-láàyò wònyí ló tún pín sí ẹka-n-ka pẹlú òrò-àlòpọ (àwọn òrò-ajemáwo) tí a gbodò ṣàmúlò kí isewékú lè wà fún àgbóyé tó yẹ. Bí àpẹrẹ, iná-orí tí àwọn ọdẹ fi n dẹgbẹ ni a mọ sí ‘iná-bonna’. Èyí jẹ òrò-àlòpọ pẹlú isẹ awo-ode. Lónà miiran, àmúlò iná-orí ní ṣàkání awo ọdẹ kii ẹ òrò tó ní isewékú; nítorí, kò sí iná tí a kò lè dé mọ orí pé ní iná-orí, títi kan iná àfowótẹ-tàn. Àmúlò iná-orí lè tùmò sí ponna pẹlú itókasi iná-orí bí kòkòrò-mùjẹ-mùjẹ. Àmúlò iná-orí yóò fa ibéèrè miiran lésẹ kí àgbóyé afọ tó yẹ tó le wáyé. Bí àpẹrẹ, a nílò ibéèrè itopinpin pé ‘iná-orí wo? Níwón igbà tó jẹ pé ijábò isẹ iwádíi jẹ ti àkọlẹ, tí kii ẹ ajemálohùn tí a ti ní ànfààní láti pabi-yàbidun ohun ti à n ṣafò, ó wúlò láti ṣàmúlò òrò tó yẹ fún àwọn òrò tó ta kókó nínú isẹ iwádíi wa; bẹẹ sì ni a gbodò yàgò fún

òrò tí àyọ́rísì rẹ̀ lẹ̀ mú pónna dání. Èyí lẹ̀ ọ̀kúnfà gbígbé ọ̀mọ ọ̀bà fọ̀sun itumọ̀.

Fún isẹ̀ ajẹmákadá, ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ akitiyan síṣe àkọ̀jọ itumọ̀ àwọn ọ̀rọ- ajẹmọ́ṣe-awo tàbí isẹ̀-àáyàláàyò ló ti wà lórí àtẹ. A ti rí 'ìwé èdè-ìpẹ̀rí' (Yorùbá Metal-language) àkọ̀jọ kíí ní tí Bámgbóṣé (1984) jẹ olóòtú sí; bẹ̀e ni àkọ̀jọ kejì tí Awóbùlúyì (1990) jẹ olóòtú sí bákan náà. A ti ní ìwé atúmọ̀-ọ̀rọ̀ ní èdè Gẹ̀ẹ̀sì sí Yorùbá àti lédè Yorùbá sí Gẹ̀ẹ̀sì láṣepọ̀, tí a ṣàgbéjádé àkótẹ̀ rẹ̀ lódún (1913). Isẹ̀ àkọ̀jọ-ọ̀rọ̀ fúnṣe ajẹmọ́-ìmọ̀-ẹ̀rọ-àrigbéwọ̀n ni Ọ̀détáyọ̀ gbé jáde lódún (1993) àti bẹ̀e bẹ̀e lọ. Ó ṣe pàtàkì láti tọ̀ àwọn àgbà-ọ̀jẹ̀ lọ fún àmọ̀ràn iṣàmúlò àwọn ọ̀rọ̀ tó ta kókó; pàà pàà kí a tó ṣàmúlò irú ọ̀rọ̀ tàbí àwọn ọ̀rọ̀ bẹ̀e, nítorí imọ-ìbílẹ̀ tí irú àwọn ọ̀rọ̀ bẹ̀e ọ̀ mọ. Ọ̀gbọ̀n tó bá fo àràbà, tó fòrókò, èyinkùlẹ̀-àgò ni yóò já sí.

Bí odò bá kọ̀ titù, tó tún kọ̀ wíwẹ̀, kò gbọ̀dọ̀ kọ̀ pípàdà sílẹ̀. Bí kò bá sí ipèsè àkọ̀jọ àwọn ọ̀rọ̀ lédè Yorùbá lárọ̀wótó wa fún àmúlò, a lẹ̀ ṣe aáyan ọ̀gbufọ̀ fún ọ̀rọ̀ tó ta kókó. Orí-òkú kan náà ni à ń toṣo lẹ̀. Itumọ̀ àti àgbọ́yẹ̀ ló jẹ̀ ipènjà fún wa, bí ó tilẹ̀ jẹ̀ pé a kò ṣàmúlò ọ̀rọ̀-iṣewékú àti ọ̀rọ̀ àlópọ̀ ní ṣàkání yìí, síbẹ̀, bí a kò bá rí adán, a lẹ̀ fòòbẹ̀ náà ṣẹ̀bọ̀, kí ẹ̀bọ̀ sá ti rú, kó fín, kó sì gbà ni.

Ìkádíí

Yorùbá bọ̀, wọ̀n ní ẹ̀mọ̀ tó bá ti lópòò nílẹ̀, kíí sì eré ọ̀. Isẹ̀ iwádíí yìí ti ṣàgbéyèwò àti itọ̀sọ̀nà kúrò nínú ipòruru-ọ̀kàn nipa àwọn ilàna àmúyẹ̀ isẹ̀ iwádíí tí yóò gúnlẹ̀ sébútẹ̀-yíyanjú. Láì rí igúnnugun a ọ̀ ṣẹ̀bọ̀, bá ọ̀ sì rí àkàlámọ̀gbò, à ọ̀ ṣorò làwọ̀n kókó tí a ti gbé yèwò nínú isẹ̀ iwádíí yìí jẹ̀. Pàtàkì àwọn kókó wọ̀nyí: èrèdí iwádíí, iṣòro inú iwádíí, ibéèrè iwádíí, oríṣíi ọ̀gbọ̀n iwádíí, gbèdẹ̀ke iwádíí, aáyan ọ̀mọ̀ràn, ààtò iwádíí àti fifún àwọn ọ̀rọ̀ tó takókó ní itumọ̀ ló ọ̀kúnfà igbéyọ̀sìwájú wọ̀n sí ibèrẹ̀ isẹ̀ iwádíí; nítorí náà, idúóore àwọn èròjà wọ̀nyí jẹ̀ igbéléwọ̀n fúnṣe iwádíí. Bí ara ọ̀ bá ti rọ̀ okùn, ara ọ̀ lẹ̀ rọ̀ adìẹ̀ rará. Ojú tí yóò sì bání kalẹ̀ ni , kíí tààrọ̀ sepin. Ààrọ̀ isẹ̀ iwádíí ni àwọn kòṣéémánìí inú isẹ̀ iwádíí wọ̀nyí jẹ̀ fún isẹ̀ iwádíí

Àwọn Iwé Ìtókasi

- AbdulRahim, F. (1996). *Thesis writing: A manual for Researchers*. New Delhi: New age International Limited Publishers.
- Adéléké, D. & Adébiyí, K. (2003). *Ọ̀gbọ̀n iṣẹ̀wádíí ní èdè Yorùbá*. Abẹ̀okúta: Visual Resources Publishers.
- Adégbijà, E. (1989). *Mastering English Writing Skills*. Ìbàdàn: Y-Books Publishers.
- Awóbùlúyì, O. (Olóòtú.) (1990). *Yorùbá Metal-language (Ìwé-Èdè-Ìpẹ̀rí Yorùbá)*. Ìbàdàn: University Press Limited. Vol. 2.
- Babátúndé, S. T. (2011). Understanding research methodology in the humanities. Nínú Z. Oseni, V. Àlàbí & O. Médùbí (Àwọn Olóòtú) *Writing Up Research: Current trends in the humanities*. Ìlọ̀rín: Faculty of Arts, University of Ìlọ̀rín. o. i. 42-60.
- Bámgbóṣé, A. (Olóòtú) (1984). *Yorùbá Metal-language (Ìwé-Èdè-Ìpẹ̀rí Yorùbá)*. Ìbàdàn: Nigerian Educational Research & Development Council. Vol. 1.
- Fákúadé, G. (2011). Writing research: Current trends in the humanities. Nínú Z. Oseni, V. Àlàbí & O. Médùbí (Àwọn Olóòtú) *Writing Up Research: Current trends in the humanities*. Ìlọ̀rín: Faculty of Arts, University of Ìlọ̀rín. o. i. 1-27.
- Jimoh, S. (1995). Ethical issues in research. Nínú S. Jimoh (Olóòtú) *Research methodology in Education: An interdisciplinary Approach*. Ìlọ̀rín: University of Ìlọ̀rín Library and Publications Committee.o.i. 75-85.
- Kennedy, X. J. & Giogia, D. (2007). *An introduction to Poetry*. New York: Pearson & Longman.
- Lawal, A. (1995). Asystemic Literature-Centered model of the research process. Nínú S. Jimoh (Olóòtú) *Research methodology in Education: An interdisciplinary Approach*.

- Ìlọrin: University of Ìlọrin Library and Publications Committee.o.i. 24-35.
- Oseni. Z.I. (2011). Components of introductory and concluding chapters. Nínú Z. Oseni, V. Àlàbí & O. Médùbí (Àwọn Olóótú) *Writing Up Research: Current trends in the humanities*. Ìlọrin: Faculty of Arts, University of Ìlọrin. o. i. 28-41.
- Osuala, E.C. (1993). *Introduction to research methodology*. Nsukka: Africana-Feb Publishers Limited.
- Ọdétáyò, J. A. (1993). *Ìwé Ìtumò ọ̀rọ̀ Ìmọ̀-Èdà-èdè Àrìgbéwòn (Yorùbá Dictionary of Engineering Physics)*. Lagos: University Press Limited.
- Ọládẹmọ, O. (2011). Writing a literature review. Nínú Z. Oseni, V. Àlàbí & O. Médùbí (Àwọn Olóótú) *Writing Up Research: Current trends in the humanities*. Ìlọrin: Faculty of Arts, University of Ìlọrin. o. i. 61-73.
- Wakemans, C. W. (1930). *A Dictionary of Yorùbá Language*. Ìbàdàn: Oxford University Press.